

Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânî

Hazırlayan

Dr. Mustafa Uğurlu Arslan

Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı

Hazırlayan
Dr. Mustafa Uğurlu Arslan

Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı

“dün”den öğe diklerinle
“bugün” şamak
“yâr”ları aydınlatır.

© 2018, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 52
Edebiyat: 17

ISBN 978-605-4635-51-1
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:
İstanbul, 2018

Hazırlayan:
Mustafa Uğurlu Arslan

Editör:
Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Sayfa Düzeni:
DBY Ajans

Kapak Uygulama:
Emre Güngör

Baskı/Cilt:
Birlik Ozalit
Nispetiye Mah. Birlik Sok. No: 2 Zemin Kat
Nevin Arıcan Plaza - Levent Beşiktaş / İstanbul
Tel: +90 212 269 30 00 Sertifika No: 20179

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânî

Hazırlayan: Mustafa Uğurlu Arslan (Dr.)__

İstanbul : DBY Yayınları, 2018.

336 s. ; 15,0 x 21,0 cm __ (DBY Yayınları ; No. 52) __ Dizin var

ISBN 978-605-4635-51-1

1- Edebiyat 2- Türk Edebiyatı 3- Dîvân

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel.: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Kısaltmalar	8
Ön Söz	9

I. Bölüm**KÂMÎ: HAYATI-ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ**

1. Kâmî'nin Hayatı	13
1.1. Kâmî'nin Doğum Yeri ve Adı.....	13
1.2. Nesebi.....	14
1.3. Çocukluğu, Eğitimi ve Müderrisliği.....	19
1.4. Vefatı	24
2. Şahsiyeti	26
2.1. Şahsiyeti.....	26
2.2. Fikir Dünyası.....	30
2.3. Edebî Şahsiyeti.....	36
2.4. Mahlası.....	38
2.5. Kâmî'nin Diyârbekir'de Edebî Muhitlere Etkisi.....	40
2.6. Kâmî'nin Etkilendiği ve Etkilediği Şâirler	48
3. Kâmî'nin Eserleri	55
3.1. Dîvân	55
3.2. Redd-i Protestan	56
3.3. Risâle-i Âsâkir-i Mansûriyye.....	56
3.4. Risâle-i Hallî'l Müşkilât.....	56
3.5. Usûl-i Tehânî Bi-tevfîk-i Rabbânî.....	57

3.6. Risâle-i Tehniyye	57
3.7. Risâle-i Tıbbiyye.....	57
3.8. Medhiye-i Hasan u Hüseyin / Hadîka-i Ma'nevîyye.....	57
3.9. Kasîde-i Kamîsiyye.....	58
3.10. Mevlid-i Nebî.....	58
3.11. Hutût-ı Mütenevvi' a.....	59
3.12. Şemâ'il-i Şerîfe.....	59
4. Kâmî'nin Şiirlerinin Dil ve İfade Hususiyetleri.....	61
4.1. Kâmî'nin Şiirlerinde Dil ve Üslup.....	61
4.2. Kâmî'nin Şiirlerinin Anlatım Özellikleri	66
4.3. Kâmî'nin Şiirlerinde Kullanılan Atasözleri ve Deyimler....	68
4.4. Kâmî Dîvânı'nda Deneysel/Görsel Şiirler.....	71
4.5. Vezin Kullanımı	79
4.6. Kafiye ve Redif	80

II. Bölüm

KÂMÎ DÎVÂN'I NIN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1. Dîvânın Tür ve Şekil Özellikleri	83
1.1. Mesnevî.....	84
1.2. Kasîde.....	84
1.3. Gazel.....	86
1.4. Musammatlar	87
1.4.1. Terci-Bend.....	87
1.4.2. Tahmis.....	88
1.4.3. Tesdis.....	88
1.4.4. Murabba.....	89
1.5. Diğerleri.....	89
1.5.1. Tarih.....	89
1.5.2. Lugaz	90
1.5.3. Müfred.....	90
2. Dîvânın Muhteva Özellikleri.....	91

2.1. Tasavvuf.....	91
2.2. Aşk- Âşık- Sevgili.....	93
2.3. Mûsikî İle İlgili Unsurlar	96
2.4. Kozmik Unsurlar.....	97
2.5. Tarihi-Dinî ve Efsânevi Şahsiyetler	98
2.5.1. Hükümdarlar.....	98
2.5.2. Şâirler.....	99
2.5.3. Dinî ve Tarihi Şahsiyetler	100
2.5.4. Mitolojik Şahsiyetler	104
2.5.5. Hikâye Kahramanları	105
2.5.6. Diğer Şahıslar.....	107
2.6. Ülkeler-Şehirler.....	107
2.7. Sûre İsimleri	110
2.8. Dinî Ay, Gün ve Geceler	111
2.9. Hikmetli Sözler ve Orijinal İfadeler	112

Sonuç.....	115
Metnin Teşkilinde Dikkat Edilen Hususlar	117
Kaynakça	119

Diyârbekirli Kâmî

DÎVÂN / 125-315

Kâmî'nin Görsel Şiiri	316
Kâmî'nin Diğer Kaynaklarda Yer Alan Şiirleri.....	318
Kâmî'nin Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid'de Yer Alan Nazireleri	326
Şahıs ve Yer Adları Dizini.....	329
Ekler	333

Kısaltmalar

AE	: Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Bölümü
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
bk.	: Bakınız
C	: Cilt
G	: Gazel
H	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
FG.	: Farsça Gazel
K	: Kaside
L	: Lugaz
M	: Milâdî
m	: Mesnevî
Nu.	: Numara
r.a.	: Radiyallâhu anh
S	: Sayı
s.	: Sayfa
T	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Tb	: Terci-bend
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Ts	: Tesdis
Vr.	: Varak

Ön Söz

Tarihin bilinen devirlerinden bugüne uzanan zaman çizgisinde Diyârbekir; siyasî, dinî, edebî ve mimarî açıdan önemini hep korumuş bir şehirdir. Hızla aynılan dünyada, şehrin kültür, sanat ve edebiyatının geleceğe taşınması, sağlam bir medeniyet tasavvurunun oluşmasına katkı sağlayacaktır. Nitekim tarihî ve edebî metinler, bir milletin ait olduğu dünya görüşü ve medeniyetinin birinci elden yazılı kaynakları hükmündedirler.

Asırlardan beri ilim, fikir, sanat ve edebiyat adamlarının yetişmesine beşiklik eden Diyârbekir, özellikle dokuzuncu yüzyıldan itibaren farklı meslek ve meşreplerden önemli dîvân şâirleri yetiştirmiştir. Bu şâirlerden Hadîdî Efendî, şehrin demirci esnafındandır. Çâkerî, mücellittir; Hasretî kahvehâne işletmiş, Ahmed Paşa, Rakka eyâleti valiliği yapmıştır. Vücûdî, Diyarbekirî ve Edîb kadılık, İskender Paşa Diyarbakır Valiliği, Emnî ise kethudalık yapmış ve Basra tarafında yapılan bir savaşta şehîd olmuş bir şâirdir. Bu kültür ve sanat adamlarının bir kısmı yaşadığı devirlerde keşfedilmiş ve hak ettiği değeri görmüş, bir kısmının değeri ise aradan yıllar geçtikten sonra ancak idrak edilebilmiştir. Diyârbekir'in yetiştirmiş olduğu

bu şahsiyetlerden birisi de XIX. asırda yaşamış, Sarı Abdurrahman Paşa Kütüphanesi'nde yıllarca müderrislik yapmış olan Ali Emîrî Efendi'nin büyük amcası; hâfız, âlim, şâir, mûsikîşinas ve hattat gibi sıfatlarla tavsif edilen, çok sayıda Arapça ve Türkçe eserler kaleme alan Şaban Kâmî Efendi'dir.

Diyârbekirli Şaban Kâmî ile ilgili daha önce sınırlı sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan birisi Mehmet Sait Mermutlu'nun neşretmiş olduğu “*Muhammed Şaban Kâmî-i Âmidî'nin Eserleri*” başlıklı makale, diğer ikisi ise Ekrem Bektaş'ın “Diyârbekirli Kâmî ve Mevlid'i” ve “*Diyârbakırlı Kâmî'nin Hadîka-i Ma'nevîyye'si*” başlıklı makaleleridir. Araştırmacılar, yapmış oldukları çalışmalarda şâirin hayatı ve edebî şahsiyetine dair sathi bilgiler verdikten sonra, Kâmî'nin edebî şahsiyetini tam olarak anlamının ancak başta dîvânı olmak üzere tüm eserlerinin tetkiki ile mümkün olacağını dile getirmişlerdir.

Elimizdeki eser, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Şaban Kâmî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri ele alınmıştır. Öncelikle tarihi kaynaklar ve şâirin eserlerinden hareketle Kâmî'nin hayatı yeniden yazılmaya çalışılmış, özellikle Ali Emîrî Efendi ile nesebî olarak münasebeti olması sebebiyle daha önce dikkatlerden kaçan ya da yanlış olarak verilen bazı bilgiler, Kâmî'nin şeceresi oluşturularak tasahih edilmiştir. Kâmî'nin eserlerini tanıttığımız bölümde ise, şâirin kayıp olarak addedilen “Şemâil-i Şerif ve Hutût-ı Mütenevvi'a” adlı eserleri, yazma eser kütüphanelerinin katalogları taranarak varlığı fark edilmiş ve eserler, çalışmamızın ilgili bölümde tanıtılmıştır. Birinci bölümde ayrıca şâirin şiirleri dil ve üslup açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Kâmî Dîvânı, şekil ve muhteva açısından ele alınmıştır. Bir müderris olması hasebiyle Arapça ve Farsça'ya vâkıf olan Kâmî, zikredilen dillerde de şiirler yazabilecek bir şâirlik kudretine sahip olduğunu dîvânında yer alan Arapça-Türkçe mülemmâ gazeller ve Farsça gazelleri ile göstermektedir. Husûsiyle

Kâmî'nin, kaside, gazel, kıta, tarih, terci-bend, musammat, müfred ve lugaz gibi farklı nazım şekilleri ile şiirler yazması ve Şahin Giray üslubu ile yazılmış görsel şiirler kaleme alması, onun dîvân şiiri kültürüne vukûfiyetini göstermesi açısından ayrıca ehemmiyet arz etmektedir. Dîvânda mesnevî nazım şekli ile yazılmış bir münacat; 20 kaside, 181 gazel, 12 musammat, 1 murabba, 7 lugaz ve 7 müfred yer almaktadır.

Kâmî dîvânının muhtevasında dikkat çeken pek çok husus olması hasebiyle *Tasavvuf, Aşk- Âşık- Sevgili, Mûsikî İle İlgili Unsurlar, Kozmik Unsurlar, Tarihi-Dini ve Efsânevi Şahsiyetler, Mitolojik Şahsiyetler, Ülkeler, Şehirler, Süre İsimleri, Dinî Gün, Ay ve Geceler, Hikmetli Sözler ve Orijinal İfadeler* gibi başlıklar altında dîvânın kısmî bir tahlili yapılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, Kâmî dîvânının yeni yazıya aktarılmış metnine yer verilmiştir. Elimizde bulunan taş baskı Kâmî dîvânının yazma nüshasına rastlanılmamıştır. İncelemiş olduğumuz metin, muhtemelen Kâmî'nin İstanbul'da bulunduğu yıllarda bizzat kendisi tarafından tanzim ve tertip edilip daha sonra neşrettiği dîvândır. Başta Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi olmak üzere, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Milli Kütüphane gibi kütüphanelerde aynı neşrin baskılarına rastlamak mümkündür. Dîvân metninin verildiği bu bölümde, ayrıca şiir mecmuaları, Diyârbekir'de neşredilen dergiler ve Ali Emîrî'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası taranarak Kâmî'ye ait olduğunu tespit ettiğimiz şiirler, dîvânda yer alan şiirlerle mukayese edilmiş, benzerlik ya da farklılıkları dipnotlarda kaynakları ile birlikte belirtilmeye çalışılmıştır. Şaban Kâmî'nin gençlik yıllarında “*Refik*” mahlası ile yazmış olduğu koşmalar ile dîvânında yer almayan ya da farklılık arz eden şiirlerden ulaşabildiklerimiz ise çalışmamızın sonunda ek olarak verilmiştir. Kâmî dîvânında 8 Farsça gazel, 2 mülemma gazel ve Arapça dua, âyet, hadis, kelam-ı kibarlara yer verilmiştir. Bu ibareler; çeviri yazıya aktarılmış, italik olarak belirtilmiş, kaynağı tespit edilenlerin yeri gösterilmiş ve tercümelere

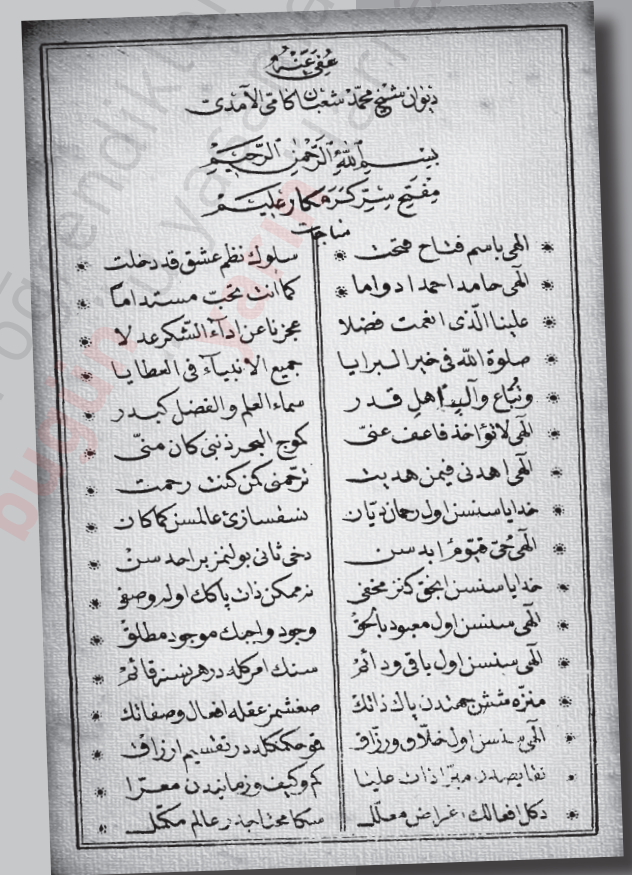
dîpnotta verilmiştir. Kâmî dîvânında çok sayıda şahıs ve yer isimleri geçtiğinden çalışmamızın sonuna şahıs ve yer adları dizini eklenerek çalışma tamamlanmıştır.

Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı adlı eserimizin teşekkülünde birçok hocamızın teşvik ve desteklerini gördüm. Öncelikle ilminden ve irfanından her daim istifade etmeye çalıştığım değerli hocam Doç. Dr. Ahmet Tanyıldız'a ve Doç. Dr. Furkan Öztürk'e katkılarından dolayı şükranlarımı arz ediyorum. Ayrıca Arapça ibarelerin anlamlandırılmasında desteğini gördüğüm Doç. Dr. Hacı Önen'e, değerli dostum Dr. Öğr. Üyesi Özkan Cığa'ya, katkılarından dolayı Dr. Uğur Yiğiz'e, Serkan Görgülü'ye, DBY Yayınları'na, hususiyile İrfan Güngörür Beyefendi'ye ve akademik hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen çok değerli aile fertlerime teşekkürü bir borç bilirim.

İnsanoğlunun inşa ettiği her eserde bir kusur olabileceği gibi bu çalışmada da şüphesiz gözden kaçırdığımız eksiklikler olmuştur. Değerli araştırmacıların tespit edeceği sehiv ve hatalarımızı hüsn-i niyetle bildirmeleri bizi ziyadesiyle memnun edecektir. Çalışmak bizden tevfiğ Allah'tandır.

Dr. Mustafa Uğurlu Arslan
Diyarbakır, 2018

Diyârbekirli Kâmî Dîvân

[2]

‘Ufiye ‘Anhu Dīvān-ı Şeyh Meḥmed Şa‘bān Kāmī el-Āmidī

Münâcât

Bismillâhirrahmânirrahîm

Miftah-ı sırr-ı kerem-kâr-ı ‘alîm¹

1

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün

- 1 İlahî bi’smi Fettâhin fetehtü
Sülûke nazmi ‘ışkın kad deḥaltü²
- 2 İlahî ḥâmiden ḥâmden devâmen
Kemâ ente tuḥibbu müstedâmen³
- 3 ‘Aleyne’llezî en‘amte faḍlen
‘Aceznâ ‘an edâ’e’s-şukri ‘adlen⁴

¹ Bismillâhirrahmanirrahim, Alim ve Kerim olan Allah’ın sırrının anahtarıdır.

² Ey Allahım! Fettah olan isminle feth ettim. Aşk nazımının yollarına dâhil oldum.

³ Ey Allahım! Sen nasıl ki devamlı kullarını seversin. Ben de devamlı sana hamd ederim.

⁴ Senin bize verdiğin nimetlere mukabil, bize şükür gereklidir ancak biz bu nimetin şükürünü hakkıyla eda etmede aciz kaldık.

| Diyârbekirli Kâmî |

- 4 Şalavatu’llâhi fi-ḥayri’l-berâyâ
Cemî‘i’l-enbiyâ’i fi’l-‘atâyâ⁵
- 5 Ve ṭubbâ‘in ve âli ehli ḳâdrin
Semâ’u’l-‘ilmi ve’l-faḍli ke-bedrin⁶
- 6 İlahî lâ-tu’âḥiz fa‘fu ‘annî
Ke-mevci’l-baḥri zenbî kâne minnî⁷
- 7 İlahî ehdinî fi-men hedeyte
Teraḥḥamnî ke-men künte raḥemte⁸
- 8 Ḥudâyâ sensin ol Raḥmân u Deyyân
Nesaḳ-sâzi-i ‘âlemsin kemâ-kân
- 9 İlahî Ḥayy u Ḳayyûm u ebedsin
Daḥi şânî bulunmaz bir aḥadsin
- 10 Ḥudâyâ sensin ancak kenz-i maḥfi
Ne mümkün zât-ı pâkûn ola vaşfi
- 11 İlahî sensin ol ma‘bûd-ı bi’l-Ḥaḳ
Vücûd-ı vâcibûn mevcûd-ı muṭlaḳ
- 12 İlahî sensin ol bâḳî vü dâ’im
Senûn emrûnledür her nesne ḳâ’im

⁵ Allah’ın rahmeti yaratılmış olanların en hayırlısının üzerine ve bütün enbiyaların da üzerine olsun.

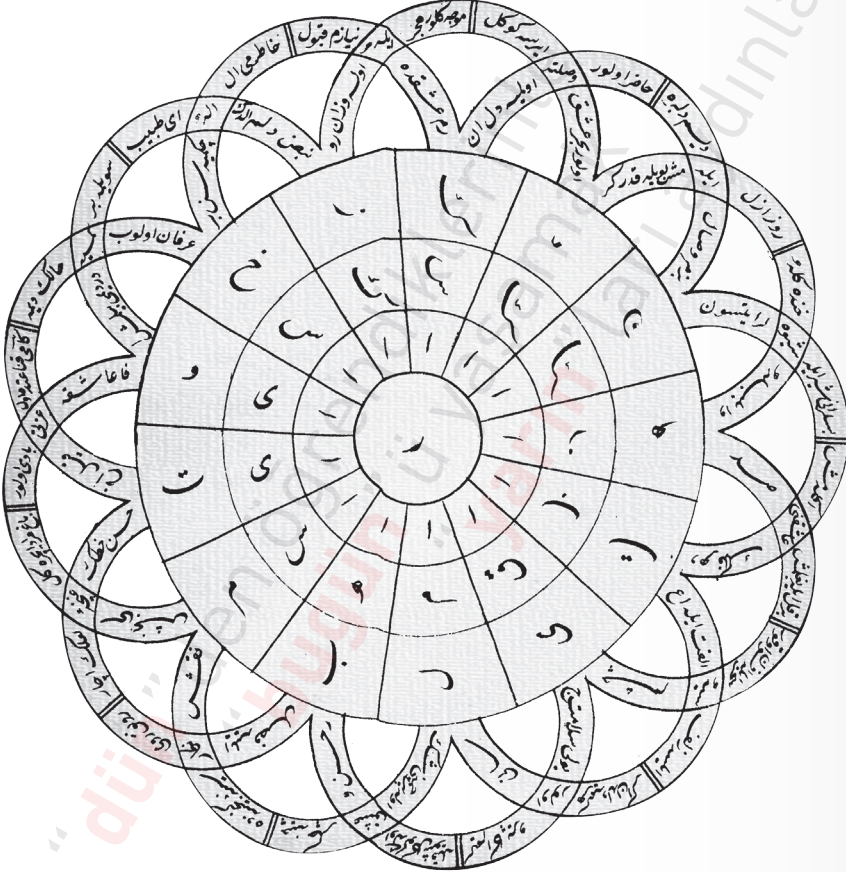
⁶ (Allah’ın rahmeti) Kıymet sahibi olan ailesi ve Ona tabi olanların da üzerine olsun. Bu zatlar fazilet ve ilimde ay gibi gökde zirvededirler.

⁷ Ey Allahım! Beni günahlarımdan dolayı hesaba çekme. Denizlerin dalgası kadar çok olan günahlarımı affet.

⁸ Ey Allahım! Beni senin hidayete erdirdiğin kişiler gibi hidayete erdir. Senin merhamet ettiğin kişiler gibi bana da merhamet et.

Kâmi'nin Görsel Şiiri

Müfte' ilün Fa' ilün Müfte' ilün Fa' ilün

- 1 Rü'yet-i hüsnî ḥaṭuñ ḡonca-i la' lüñ açar
Revnağ-ı rüy-ı nigār eyleye fasl-ı bahār
- 2 Rāsım-i nağş-ı nigār sīne-i gencīnede
Çīne çeker 'aşq ola perçemini şekl-i mār
- 3 Rāhber-i hüsn ü 'aşq oldı ḡönül şevk ile
Kim aña peyrev olur yolu selāmet çıkar
- 4 Rāmil-i sānī olur her kim ki dilden eger
Eylese zülfi siyeh ülfet ile i' tibār
- 5 Rākı-ı çeşm-i siyeh zülfi ile efsün okur
Bir kıl ile bağlamış 'aşukını şad hezār
- 6 Rābıt-ı dehr-i felek 'aşıkımı eglemiş
Besler anı şīr ile şīveler itsün nigār
- 7 Rāz-ı hevā bülbüle şīve-i ḡande güle
Rüz-ı ezel eylemiş böyle ḡader Kirdigār
- 8 Rākin-i bezm-i visāl eyle dili dilbere
Ḥāzır olur vuşlata olmaya dil inkisār
- 9 Rākid olur baḡr-i 'aşq vuşlata irse ḡönül
Mevce gelür baḡr-i dil olsa vezān rüzigār
- 10 Re's-i kerem-i 'aşqda her niyāzum qabül
Ḥāṭır-ı mey al ele çekmeyesin bir ḡisār
- 11 Rākiz-i nabz-ı dilüm alduñ ele ey ṭabīb
Söyleme bir kimseye virdümi bilmiş o yār
- 12 Rāsiḡ-i 'irfān olup kimseye ḡālūñ dime
Kāmī ḡanā' atde ol 'izzeti kıl iḡtiyār
- 13 Re'y-i vefā 'aşıḡa 'izzeti bādī olur
Bāḡ-ı murād içre gül ḡoncası baḡş-ı mesār

Kamî'nin Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid'de Yer Alan Nazireleri

Kaynak Şiir		Nazire	
<i>Es'ad Muhlis Paşa</i> ¹	Muhtisâ Hazret-i Hakk'dan budur aqsâ-yı niyâz Veled-i nâ-halefe düşmeye hiç hâcet-i eb	<i>Kâmî</i>	Hazret-i Muhtisâ'ya pey-rev olamazsın Kâmî Gazeltün hüsn-i kabûl itse olur şefkat-i eb
<i>Meşhed Emîrî-i Âmidî</i> ²	Bir dil ki sadâkatle muhabbet var içinde Bir âyinedür hüsn-i lefâfet var içinde	<i>Kâmî</i>	Bir kimse saña dostluk itse bu zamânda Bî-hüde degül hâşlı illet var içinde
<i>Meşhed Emîrî-i Âmidî</i>	Ne kadar saklasa âyineden ol hatım yâr 'Âleme şâyi' olur kara haber çok sürmez	<i>Kâmî</i>	Ten-ber-âverde iden terbiyesiz evlâdın Kendi zânusum hayretle döver çok sürmez
<i>Meşhed Emîrî-i Âmidî</i>	Olmadı dil kayd-ı gîsü-yü dil-âradan hâlâs Bulmadı dîvânemüz zincîr-i sevâdân hâlâs	<i>Kâmî</i>	Ta'n u teşnî'a ilişmek Kâmî'ye emr-i muhâl Olmadı dünyâda kimse ilk-i a' dâdan hâlâs
<i>Meşhed Emîrî-i Âmidî</i>	Nice ben 'aşkıma ta'rif ideyim ya'ni seni Ey şafâ-yı ebed-i perde-serâ-yı melekût	<i>Kâmî</i>	Sebz-i hat kaynadı nevd-gerd-i leb-i la'inde 'Acabâ oldu zümürüd mü o 'ayn-ı yakût
<i>Meşhed Emîrî-i Âmidî</i>	Çalk ağlayarak bağla elün iste murâduñ Gâfletle yeter yattuñ uyan vaqt-i seherdür	<i>Kâmî</i>	Hağ da' vetine hâzır olup durmaduñ evvâh Geçti gecenün nisfî uyan vaqt-i seherdür
<i>Câmî-i Âmidî</i> ³	Öyle gâmgînüv açılmaz hâtr-ı meskûrumuz Gerçi kim güller de var gülşen de bülbüller de var	<i>Kâmî</i>	Aldı 'aqlım Kâmî gözler görmemiş bir nev-civân Gördüğüm gündün beri bir başka hâlet serde var
<i>Câmî-i Âmidî</i>	İtti istisnâ gönül 'âlemde kendüm günleri Hûblarda yoktur ey dil şüh-i esmerden lezîz	<i>Kâmî</i>	Feyz-i hengâm-i seher bi-sübhe hoştur rûzdan Olmaz safî beyâz anuñçün esmerden lezîz
<i>Câmî-i Âmidî</i>	Kendi cânından nice Câmî hîrâsân olmasın Günde biñ kan eyleyen bir kâhraman gözdür bu göz	<i>Kâmî</i>	Bir mürüvetsiz Hülâgü-yü zamân gözdür bu göz Can yağan olur yıkan bir yan bağan gözdür bu göz
<i>Cehdî-i Âmidî</i> ⁴	'Ayân olduçça gonca dem-be-dem yanında hâr artar Bu gülzârüñ rakîb-i pür-cefâsı artar eksilmez	<i>Kâmî</i>	Bahâr-ı câvidân gülzârıdır ruşsân cânânüñ Aña bülbül olan gönülün nevâsı artar eksilmez

Kaynak Şiir		Nazire	
<i>Hamîd-i Âmidî</i> ⁵	Bezme geldüñ göz yumup açınca ârâm itmedüñ Bilmem ey âhü-yü vahşî gördüğüm rû'yâ midür	<i>Kâmî</i>	Ahmerî yakûtves neş'e virür la'î-i lebûñ Mey-perestem mâye-i hün-i dil-i sahbâ midür
<i>Hamîd-i Âmidî</i>	Dest-i gamdan baş alınmaz kâkütünden tel kırar Gel kerem kıl mest-i nâzum virne ruhsat şâneye	<i>Kâmî</i>	Kâmî itmem iltifât âyine-i İskender'e Nâzram 'âlem-nümâ ruhsâre-i cânâneye
<i>Hamîd-i Âmidî</i>	Tezyîl idüp naziremi vasfûla âsafâ 'İdiyye şamma sâde gâzel söylerüm saña	<i>Kâmî</i>	Ahvâl-i dehrün şâdna idbârna ne gam Her kârna hayâl ü mesel söylerüm saña
<i>Hamî-i Âmidî</i> ⁶	Ehl-i dil ârâm ider her kânde kim rağbetlenür Gâh olur gurbet vağan gâhî vağan gurbetlenür	<i>Kâmî</i>	Sebz-i hatt oldı bahâr-ı 'ârzuñda rû-nümün Eşk-i çeşmüde zümürüd rizesi süretlenür
<i>Hamî-i Âmidî</i>	Nişân-ı intihab olmaz ser-â-pâ nüsha pâk olsa Anuñçün ba'zı gül-ruhlarda hâl-i 'anberin olmaz	<i>Kâmî</i>	Melekte bu melâhat yok peride bu sabâhat yok Hele nev'-i beşerde böyle şüh-i nâzenin olmaz
<i>Hamî-i Âmidî</i>	Tir-i gamzeñ zülf-i müşgînüle bend ittün meğer Kim oñulmaz hayli demdür yâresi bir kimsenün	<i>Kâmî</i>	Bî-emân ebrû-kemân mırîh-gamze hün-feşân Bu edâda nerde var hün-hâresi bir kimsenün
<i>Hamîd Paşa</i> ⁷	Yap küşe-i kalbünde sarây-ı gam-ı 'aşkı Virâne-i büm olmuşa kâşâne disünler	<i>Kâmî</i>	Âdâb ile kâşâne-i yârâna hürâm it Herkes buyuruñ söylece üst yana disünler
<i>Hamîd Paşa</i>	Dâne-i çeşm-i terim zann itme zâyî' eyledüm Zer'-i hâk-i küy-i dilberde dür-i meknün olur	<i>Kâmî</i>	Ârzu-yı leblerünle meyl-i âb itsem eğer Şubha dek nüş itdiğüm hep bâde-i gülgün olur
<i>Hamîd Paşa</i>	Bî-eşer şamma sakın bülbül gibi feryâdımı Şevk-i ma' şükkuyla âh itsem cihân âteslenür	<i>Kâmî</i>	Ser-güzeştüm hâk-pây-ı yâre 'arza korçaram Bir atım barûtves gâfil yamân âteslenür
<i>Hamîd Paşa</i>	Gül pâdişeh-i bâğcedür bülbül çavuş Süsen çemenün Rüstemi'dür Zâl karanfil	<i>Kâmî</i>	Meşşâta virür hüsnüne bir merbeste güyâ Açmış kızl elimada hemân al karanfil
<i>Hamîd-i Âmidî</i> ⁸	Fi'l-hâkîka ma' rifetdür mâye-i 'izz ü şeref Câh ile bulmaz şeref insân insân üstüne	<i>Kâmî</i>	Meşreb-âtes kâhramânves ol kemân-keş sineme Yağdırur bârân gibi peykân peykân üstüne
<i>Hamîd-i Âmidî</i>	Ey Hamîdî şî'r-i gevher Râgûb'ı tanzîr için Hâme-i mu' cizle şimdi bir gâzel meydâna at	<i>Kâmî</i>	Gelme gam-âmîz-i dehre ya tahammül üzre ol Koy felâhün-i dile seng-i gamı yâbâna at
<i>Hamîd-i Âmidî</i>	Başâ düşmüş bir belâ-yı nâ-gehândur perçemün Ya'ni zencîr-i cünün-i 'aşkîkândur perçemün	<i>Kâmî</i>	Ka'be-i hüsnün bezetmiş bir sevâd-ı kisvedür 'Aqlım imrez hâşlı bir başka ândur perçemün
<i>Hayâlî</i> ⁹	Vaşla kudret yok fîrâka şabr u 'ömre i'tibâr 'Akbet ol Leyli'nün 'aşkıñda dil Mecnûn olur	<i>Kâmî</i>	Ârzu-yı leblerünle şebde itsem meyl-i âb Şubha dek nüş itdiğüm hep bâde-i gülgün olur
<i>Hayâlî-i Âmidî</i>	Yed-i hayyât-ı kudret zâtına mahsûs biçmişdür Yakmışım kâmet-i zibâsına dîbâ-yı istîgnâ	<i>Kâmî</i>	Nigâh-ı fitne-engîzün çeker uşşâka hançerler Zerâfetdür diye çeşmün ider imâ-yı istîgnâ

⁵ Ali Emîrî, a.g.e., s.184.

⁶ Ali Emîrî, a.g.e., s.202.

⁷ Ali Emîrî, a.g.e., s.234.

⁸ Ali Emîrî, a.g.e., s.248.

⁹ Ali Emîrî, a.g.e., s.304.

Kaynak Şiir		Nazire	
<i>Hayâlî-i Âmidî</i>	Mümkün mü Hayâlî ideyüm şükürünü ifâ Kâmî gibi fahrî'l-fuzalâ bir pederüm var	<i>Kâmî</i>	Kâmî nice şevvâ ideyüm dest-i felekden 'Unvân-ı sa' âdetle yazılmış kaderüm var
<i>Zekâ'î-i Âmidî</i> ¹⁰	Şanma her nâzik-edâ dildârdur eğlencemüz Cân dayanmaz nâzına bir yârdur eğlencemüz	<i>Kâmî</i>	Şâh-ı hübân nev-cihân bir yârdur eğlencemüz 'Âlemün 'aqlın alan dildârdur eğlencemüz
<i>Râ'if-i Âmidî</i> ¹¹	Sâki lutf eyle meded şun baña bir câm-ı şabûhDil-i bîmâruma ol cür' a ile gelsin rûh	<i>Kâmî</i>	Dehenün goncasını gördüğüm dem bülbül-i rûh Cânı elbette diler şevkuñ ile la' l-i sabûh
<i>Râ'if-i Âmidî</i>	İ' tibâr itmez cihânun rûbe-i bâlâsına Oldu 'izzetle bu gönlüm sâhib-i 'izz ü şeref	<i>Kâmî</i>	Tab'-ı dünü terbiye kılsın nice lâlâ-yı dehr Çünkü zâtında gerekdür âdemün 'izz ü şeref
<i>Râ'if-i Âmidî</i>	Bir harâmizâde âhîr rahnedâr eyler seni Çek çevir kendün amân meyl eyleme bî-gâneye	<i>Kâmî</i>	Sûret-i hüsnün göreydi halk-ı 'âlem tâ ezel İ' tibâr itmezdi kimse cânib-i büt-hâneye
<i>Râ'if-i Âmidî</i>	Hemân yârim baña yâr olsa ağıyârum cihân olsun Ne bâkim zümre-i a' dâ bütün şîr-i jiyân olsun	<i>Kâmî</i>	Hidâyetle münevver olmayan eşhâsa aldanma Gerek 'allâme-i 'âlem gerek kutb-ı cihân olsun
<i>Kâsım Râsim-i Âmidî</i> ¹²	Sen kuzusuñ sevdiğüm çıkmâ koyundan kıl hâzer Değmeye tennürdan tâ kim ten-i nûra zarâr	<i>Kâmî</i>	İrse de maşşûduna encâmî nâ-mes' üd olur Olmayınca dilde ihlâs u muhabbetden eşer
<i>Râşid-i Âmidî</i> ¹³	Şafâyı büse-çin-i gâbgab-ı dildâr olandan şor Sürürü maşhar-ı zevk-ı vişâl-i yâr olandan şor	<i>Kâmî</i>	Şafâ-yı 'işret ü 'aşş ne bilsin mest ü mahmürân Şarâb-ı 'âfiyet zevkin dili bîmâr olandan şor
<i>Râşid-i Âmidî</i>	Yâre çok süzişler izhâr eylemek ister gönül Neyleyim hengâm-ı fursatta zebânüm lâl olur	<i>Kâmî</i>	Hîc-i la' lînle remim-i hâk olan 'aşşklarun Kim nebâtundan yemiş minkâr-ı tütü âl olur
<i>Rızâ Yenîşehrî-i Âmidî</i> ¹⁴	Söyledim derd-i dilim dedi tabib-i hâziq O devâ-sâz-ı kerem-güstere şor şorma baña	<i>Kâmî</i>	Ruhların mâteme girmiş mi siyeh haţun ile Öyle çara haberi berbere şor şorma baña
<i>Rızâ Yenîşehrî-i Âmidî</i>	Remy olmadı her tîr-i belâ kavş-i kâderden Âhîr seni de sehm-i kazâyâ hedef eyler	<i>Kâmî</i>	Reng-i ruşşârün gören gülzâr-ı 'ateş-bâr olur Levn-i evrâkı ser-â-pâ reşkten gül-nâr olur
<i>Remzî-i Âmidî</i> ¹⁵	Vech-i pâkiün seyr iden 'aşşklarun hayrân olur Ġamze-i hün-riz ucundan günde yüz biñ kan olur	<i>Kâmî</i>	Gâh benimle ülfet eylersün gehi ağıyâr ile Geç bu sevdâdan efendim ara yerde kan olur
<i>Remzî-i Âmidî</i>	Didelerden eşk-i haşret Remziyâ bârân olur Ra' d-ı âhum kalb olınca kubbe-i minâlara	<i>Kâmî</i>	'Âşşka rüy-ı Ġazab gösterme çatma ebruvân Âftâbum girme lutf it ebr-i istignâlara
<i>Remzî-i Âmidî</i>	Dehr-i fâninün şarâb-ı nâ-güvârın Remziyâ Nüş iden elbet olur bî-çâresi bir kimsenün	<i>Kâmî</i>	Hattı geldi itdiği çevre nedâmet gösterür Kâmî kaldı kendine yüz çarâsı bir kimsenün

¹⁰ Ali Emîrî, a.g.e., s.328.

¹¹ Ali Emîrî, a.g.e., s.339.

¹² Ali Emîrî, a.g.e., s.344.

¹³ Ali Emîrî, a.g.e., s.353-354.

¹⁴ Ali Emîrî, a.g.e., s.394.

¹⁵ Ali Emîrî, a.g.e., s.412.

Şahıs ve Yer Adları Dizini

A

Abdul'azîz 166

'Abdü'l'azîz Hân 171

'Abdülkâdir-i Geylânî 157

'Abdü'l'azîz 164, 167, 173, 285

'Acem 109, 152, 167, 239, 256

Ahmed 134, 141, 313

'Alî 155, 156, 177

'Aliyyü'l-Murtezâ 154,161,167

'Anter 167

'Arab 167, 269

'Aremrem 155

'Âşif Beg 299

B

Bâbil 209, 210

Behrâm 162

Behrem 138

Behzâd 191, 207, 214

Belkıs 212

Beşiktaş 233

Beyzâvî 190

Boğaziçi 245, 255, 281

C

Cebra'îl 136

Cem 136, 176, 179, 180, 183

Cibrîl 140

Ç

Çin 133, 184, 198, 212, 229,
236, 239, 241, 266, 267, 298

D

Dâver 162, 165

Dekkâk 183

Dilâver 138

Dilirân 167

Düldül 154

E

Ebübekr 151

Ebü Sînâ 303

Edhem 136, 140, 163, 165, 226,
277
Eflâtûn 211
Efrâsiyâb 197
Emîñ 312
Emîrî 180

F
Fârûk 152
Fas 241
Felâtûn 209, 255, 299
Ferhâd 229, 235, 289
Fethî 274, 275
Fethî Efendi 274

G
Geylânî 81, 157, 158
Göksu 218

H
Habeş 109, 152, 268
Habeşî 283
Hâfîz 161, 175, 218
Hâfîz-ı Şîrâz 242
Hâfîz-ı Şîrâzî 260
Hâlet Efendi 285
Hârût 194, 209
Hasan 156, 157, 312
Haseneynü'l-ahseneyn 156
Hayder 154, 155, 164
Hayder-i Kerrâr 154, 155
Hıttâ 212, 133, 236, 241, 266
Hızır 209
Hindî 165, 227, 246
Hindü 237
Hoten 181, 239, 266, 296
Hüsrev 235, 298
Hüdühüd 212

Hüseyn 156, 157, 199
Hüseynî 166, 236
Hüsn ü 'Aşk 289
Hüsrev 278

I
'Irâk 166
İşfahân 166

İ
İsâ 277
İbni Kemâl 172
İmâm-ı A'zam 158
İrân 165
İsfahân 239
'İsî 209
İskender 163, 260, 280
'İşmet 176, 313
İsrâfil 139
İstanbul 168, 212, 255
'İzzet 174, 180, 298, 303
'İzzet Paşa 297

K
Kâf 206, 263, 266
Kağıdhâne 169
Kahramân 161, 239, 282
Kâmî 89, 90, 127, 143, 144, 145,
146, 147, 148, 150, 153, 154,
159, 169, 173, 181, 183, 184,
185, 187, 188, 191, 194, 196,
198, 201, 203, 204, 205, 206,
208, 209, 210, 212, 217, 219,
222, 224, 229, 230, 232, 233,
234, 235, 240, 241, 245, 247,
249, 250, 251, 252, 254, 255,
256, 257, 260, 261, 264, 266,
267, 268, 269, 270, 272, 273,

274, 275, 276, 277, 278, 279,
281, 282, 283, 284, 288, 289,
290, 291, 292, 293, 294, 298,
300, 301, 303, 306, 309, 312,
313, 317
Kâmi-i Şa'bân 157
Kâmil 90, 246, 313
Kâmil Paşa 246
Kâmiyâ 68, 129, 152, 156, 158,
163, 166, 174, 175, 176, 177,
178, 180, 182, 186, 187, 188,
189, 190, 193, 194, 195, 196,
197, 198, 199, 200, 201, 202,
204, 206, 207, 212, 213, 214,
215, 216, 217, 220, 221, 223,
224, 225, 226, 227, 228, 230,
232, 235, 237, 238, 239, 240,
242, 243, 244, 248, 249, 251,
252, 253, 256, 257, 259, 262,
263, 264, 265, 266, 269, 270,
271, 275, 277, 279, 280, 283,
295, 297, 307, 310
Kânber 182
Ka'be 137, 138, 241, 175
Ka'betullâh 137
Kârabağ 261
Kâradağ 241
Kays 133, 214, 226, 252, 266,
278, 289
Kemâl 90, 153, 171, 211, 268,
313
Ken'an 165, 177, 204, 219
Kerbela 199, 210
Keşmir 228, 241
Keykâb 162
Kızılelma 283
Kızılıрмаğ 248

Kızılıрмаğ 161
Kürdistan 166

L
Leylâ 136, 210, 214, 226, 229,
230, 245, 247, 248, 252, 257,
269, 278, 289
Leylî 266
Loğmân 171, 204, 294

M
Mâçin 198, 212, 236, 239, 266,
267
Mahmüd 134, 159
Mağdis 137
Manşür 193
Mârût 194
Mecnûn 185, 210, 229, 247, 257
Meryem 209
Mesihâ 276
Mevlânâ 134, 173, 190
Mısır 135, 167, 169
Mısr 165, 167, 177, 202, 204
Muhammed 127, 129, 133, 134,
140, 155
Muhammed Muştafâ 129, 155
Muhammed Şa'bân 127
Muğliş 188
Muştafâ 135, 149, 322
Müşîr-i 'İzzet 180
Müşterî 264

N
Neml 273
Nerimân 161, 167, 172
Nîl 109, 152
Nüh 198, 265
Nüşinrevân 152, 285

O

‘Osmân 153, 168
‘Osmân-ı zî'n-nüreyn 153
‘Osmâniyân 161

Ö

‘Ömer 152
‘Ömerü'l-Fârûk 152

R

Râşid 251, 252, 259, 285
Râşid Efendi 251
Rûm 109, 152, 167
Rüşenî 252
Rüşenî Efendi 252
Rüstem 161, 167, 206, 282

S

Şabâ 109, 136, 152
Sebâ 212
Selim Hân 168
Şiddîk-ı ekber 142
Sikender 208
Sitanbul 169
Süd 191
Südân 191
Sultân ‘Abdü'l-azîz 167
Süleymân 164, 166, 203, 208,
212, 260, 271, 273
Süreyyâ 298

Ş

Şa‘bân Kâmî 179
Şahin Giray 285, 288, 289
Şâm 170, 191, 197, 241
Şa‘bân Kâmî 131
Şa‘zelî 272
Şems 190
Şeyh Muhammed Şa‘bân Kâmî
el- Âmidî 127
Şîrîn 229, 235

T

Tür 133, 175, 190, 280
Türân 165

U

‘Utarid 138

Y

Ya‘küb 296
Yeşrib 137, 141
Yüsuf 135, 167, 177, 202, 203,
204, 219, 230, 237, 278, 296,
297
Yüsuf Ziyâ 303

Z

Zühre 132, 138, 163, 168, 177,
217, 233, 271, 298
Züleyhâ 230

Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı

Hızla aynılaşan dünyada, şehirlerin; kültür, sanat ve edebiyatlarının geleceğe taşınması, sağlam bir medeniyet tasavvurunun oluşmasına katkı sağlayacaktır. Nitekim tarihî ve edebî metinler, bir milletin ait olduğu medeniyetin birinci elden yazılı kaynakları hükmündedir. Bu sebeple şehirlerin kadim medeniyetler tarafından işlenerek istikbale matuf bir gaye ile inşa edilmesi ve şairlerin mısra mısra dokuyarak oluşturdukları şaheserler, birbirlerini tamamlar niteliktedir. Asırlardan beri medeniyetlerin kök saldığı, yüzlerce şair ve mütefekkirin yetiştiği şehirlerden birisi de şüphesiz Diyârbekir'dir. Şehrin XIX. asırda yetiştirmiş olduğu önemli şahsiyetlerden birisi ise; hâfız, âlim, şâir, mûsikîşinas ve hattat gibi sıfatlarla tavsif edilen Şaban Kâmî Efendi'dir. Mehmed Emîrî, Ali Emîrî, Mustafa Sâfi gibi pek çok şairin mensubu olduğu münevver bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen ve bereketli bir ömür süren Kâmî (1220-1805 /1301-1884), Arapça, Farsça ve Türkçe eserler kaleme almış, yazmış olduğu Dîvânı ile nazım sahasında da söz sahibi bir şahsiyet olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Bu eserde; Kâmî'nin hayatı, şahsiyeti, edebî kişiliği ve eserleri ele alınmış, Dîvân'ı yeni yazıya aktarılarak şiirlerin kısmî bir tahlili yapılmış, böylece Diyârbekir'in edebî mahfillerinin önemli simalarından birisi olan Kâmî, bu çalışma ile farklı açılardan tanıtılmaya çalışılmıştır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-605-4635-51-1

9 786054 635511